

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Авдокушин Е.Ф. Международные экономические отношения : учебник. – М. : Юристъ, 1999. – 368 с.
2. Голиков А.П. Світова економіка : підручник / А.П. Голиков, О.А. Довгаль. – Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. – 268 с.
3. Голиков А.П. Міжнародні економічні відносини : підручник / А.П. Голикова, О.А. Довгаль. – Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. – 464 с.
4. Лютак О.М. Регіоналізація в умовах формування єврорегіональної політики України / О.М. Лютак // Економічні науки. Серія «Економічна теорія та економічна історія». Збірник наукових праць. ЛНТУ. – Випуск 7(28). – Ч. 2. – Луцьк, 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.nbu.gov.ua/portal/soc.../en.../index.htm.
5. Мисько О.Н. Международная экономическая интеграция. – СПб. : Университет ИТМО, 2015. – 174 с.
6. Оболенский В.П. Оценка роли интеграционных группировок в мировой торговле / В.П. Оболенский // Российский внешнеэкономический вестник. – Москва, 2011. – № 10. – С. 12-17.
7. Трансформація міжнародних економічних відносин в епоху глобалізації : колективна монографія / кол. авт. ; за ред. А.П. Голикова, О.А. Довгаль. – Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. – 316 с.
8. Філіпенко А.С. Міжнародні економічні відносини : підруч. для студ. екон. спец. вищ. навч. закл. / Філіпенко А.С. – К. : Либідь, 2008. – 401 с.
9. Международная торговля: теории, развитие, структура регулирования [Електронний ресурс]: веб-сайт. – Режим доступу : <http://www.ereport.ru/articles/mirecon/intrade.htm>.

УДК 336.22.02:339.922

Щава Р.П.*кандидат наук з державного управління,
докторант кафедри міжнародного обліку і аудиту**Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана***ГАРМОНІЗАЦІЯ ФІСКАЛЬНИХ СИСТЕМ:
ВИКЛИКИ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ**

У статті проаналізовано питання впливу гармонізації оподаткування на процеси міжнародної економічної інтеграції. Розглянуто етапи, принципи та напрямки в рамках створення ефективної системи фіскальних відносин на рівні міждержавної взаємодії.

Ключові слова: інтеграція фіскальних відносин, фіскальна система, фіскальна політика, гармонізація національних фіскальних систем.

Щава Р.П. МЕТОДЫ И ПРИНЦИПЫ ГАРМОНИЗАЦИИ ФИСКАЛЬНЫХ СИСТЕМ В МЕЖДУНАРОДНОЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ИНТЕГРАЦИИ

В статье проанализированы вопросы влияния гармонизации налогообложения на процессы международной экономической интеграции. Выделены этапы, принципы и направления в рамках создания эффективной системы фискальных отношений на уровне межгосударственного взаимодействия.

Ключевые слова: интеграция фискальных отношений, фискальная система, фискальная политика, гармонизация национальных фискальных систем.

Schava R.P. METHODS AND PRINCIPLES OF FISCAL SYSTEMS HARMONIZATION IN THE INTERNATIONAL ECONOMIC INTEGRATION

The article analyses the impact of taxation harmonization on the processes of international economic integration; highlights the stages, principles and directions within the frames of forming effective system of fiscal relations at the interstate interaction level.

Keywords: Integration fiscal relations, fiscal system, fiscal policy, harmonization of national fiscal systems.

Постановка проблеми. У даний час у світовій економіці простежується дві тенденції. Одна викликана існуванням і поглибленням економічних зв'язків між державами, розробкою і налагодженням сучасних систем отримання інформації, як наслідок – посилення цілісності світового господарства, його глобалізації. Інша обґрунтована тим, що відбувається економічне зближення і взаємодія країн на регіональному рівні, що призводить до формування великих регіональних інтеграційних структур. Україна є активним учасником процесу інтеграції міжнародних економічних зв'язків: з одного боку, українські організації активно виходять на міжнародні ринки, з іншого – на український ринок приходять нові іноземні компанії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми фіскального регулювання та фіскальної політики досліджувалися в працях К. Адама, Ф. Блока, Б. Ейхегріна, Д. Епштейна, Д. Родріка, А. Данилова, Ю. Іванова, І. Крисоватого, А. Соколовської, А. Тищенко, В. Баліцької, О. Короткевич, Н. Фро-

лової, Т. Вовк, О. Водянікова та ін. Особливості фіскального регулювання в умовах турбулентності були розглянуті Ф. Котлером та Дж. Касліоне. Однак питання про необхідність, а головне – ймовірність гармонізації фіскальних систем у процесі міжнародної економічної інтеграції залишається відкритим.

Останнім часом науковці притримуються такої точки зору, що міжнародну економічну інтеграцію можна представити як процес економічного і політичного об'єднання держав шляхом організації та розвитку стійких взаємовідносин із питань взаємодії між національними господарствами на різних рівнях і в різних формах. Інтеграція на міждержавному рівні – це процес, заснований на формуванні економічних об'єднань держав, створення єдиних економічних просторів і узгодження національних політик.

Мета статті полягає в аналізі впливу гармонізації фіскальних систем у процесі міжнародної економічної інтеграції, виявленні основних принципів та напрямків у рамках створення ефективної системи фіскальних відносин на рівні міждержавної взаємодії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансова інтеграція є невід'ємним елементом економічної інтеграції, яка являє собою «процес гармонізації та уніфікації фіскальних систем, бюджетної класифікації, бюджетного процесу, державних витрат, системи контролю з боку центральних банків над діяльністю комерційних банків, що проводиться з метою більшої координації політики держав, що входять у регіональні угруповання» [1].

Як ми бачимо, фіскальна сфера одна з найважливіших областей проведення узгодженої міждержавної економічної політики в рамках інтеграції економічних відносин. Співпраця національних фіскальних інститутів забезпечує координацію дій та прийняття оперативних рішень із ключових проблем оподаткування, проведення спільної роботи щодо створення умов для реалізації основних напрямів взаємодії.

Зближення фіскальної політики та фіскальних систем держав стало важливою ланкою всього процесу економічної інтеграції. Своєю чергою, зближення фіскальних систем держав, що беруть участь у процесі інтеграції, впливає на розвиток інтеграційних процесів у всіх областях у вигляді зворотного стимулюючого впливу.

Ухваленню всіх основних рішень в області податків повинна передувати ґрунтовна аналітична робота провідних фахівців у галузі фіскальних відносин. Дана робота справляє великий вплив на визначення загальних принципів фіскальної політики в рамках міжнародної інтеграції, а саме:

- необхідність гармонізації фіскального законодавства держав із метою створення єдиного економічного простору і згладжування суб'єктивних перешкод у процесі досягнення кінцевих цілей об'єднання;
- вирішення проблем подвійного оподаткування та рівномірного розподілу податкового тягаря в рамках міждержавної взаємодії в умовах гармонізації фіскального законодавства.

На практиці з метою гармонізації національних законодавств приймаються директиви і угоди, що дозволяють зблизити фіскальні системи. При цьому основний акцент робиться на вирішення завдань збереження фіскального суверенітету держав-членів та дотримання узгоджених термінів вирішення інтеграційних завдань.

Виходячи з аналізу економічної літератури угоди, прийняті у сфері оподаткування в процесі міжнародної економічної інтеграції, можна поділити на дві групи:

- ті, що визначають однакові вимоги до складових елементів податків, що застосовуються, і закріплюють порядок взаємодії фіскальних органів;
- ті, що вносять зміни і доповнення до прийнятих раніше угод.

У роботах В.А. Арсеньєвої наголошується, що гармонізація фіскальних систем передбачає формування загальних цілей і пріоритетів у сфері оподаткування, вироблення взаємоузгоджених поглядів на шляхи, заходи, механізм та етапи формування ефектної фіскальної політики, розробку інструментів її практичного здійснення [2]. Ґрунтуючись на цьому, можна виділити пріоритетні вимоги до організації процесу гармонізації фіскальних систем:

- добровільність участі держав у процесі розробки методів і напрямів зближення та уніфікації принципів оподаткування;
- поступовість запровадження елементів гармонізації;
- дотримання узгоджених етапів реалізації принципів і підходів гармонізації.

Метою гармонізації фіскальних систем є встановлення однакового порядку регулювання фіскальних відносин у рамках міжнародної інтеграції. При цьому необхідно дотримуватись наступних основних принципів:

- узгодженість фіскального законодавства;
 - синхронність уведення змін до фіскального законодавства;
 - послідовність етапів гармонізації.
- У рамках виконання програми уніфікації фіскальних систем виділяють наступні пріоритетні напрямки гармонізації фіскальних відносин:
- зближення принципів побудови і функціонування фіскальних систем;
 - виконання завдання дотримання фіскальних інтересів усіх рівнів бюджетної системи;
 - гармонізація фіскальних відносин у рамках формування єдиного економічного простору;
 - формування ефективного механізму фіскального адміністрування [3].

Перший раз окремі положення уніфікації фіскальних систем деяких європейських країн були відображені в Римському договорі від 25 травня 1957 р., який послужив початком (основою) створення Європейського Співтовариства. На першому етапі зближення принципів фіскальних систем виробилося виключно в межах Митного союзу, який є однією з форм міжнародної економічної інтеграції. Із часом європейські держави стали створювати умови для зближення фіскальних систем на основі проведення єдиної фінансової політики.

Проблеми подвійного оподаткування, можливості ухилення від сплати податків і податкової дискримінації нерезидентів почали вирішуватися в 60-х роках. У ході їх вирішення виникла необхідність створення територій з єдиним податковим режимом.

Гармонізація фіскальних відносин передбачає аналіз двох категорій податків і зборів, що потрапляють у сферу гармонізації в процесі міжнародної економічної інтеграції:

- прямі податки на доходи і капітал, що діють на момент укладання угоди, склад і кількість яких держави-учасниці формують самостійно;
- податки, що включаються у структуру фіскальної системи відповідної держави після укладання угоди.

Цей перелік податків у силу єдності предмета регулювання з податками першого блоку автоматично потрапляють у сферу дії відповідної угоди (це, ймовірно, теоретичний варіант).

Непрямі податки, як показує практика, найбільшою мірою впливають на ціноутворення, також на їхню частку припадає найбільша питома вага в обсязі податкових надходжень держав, тому система непрямих оподаткування підлягає гармонізації більшою мірою.

Однак класифікацію податків на прямі і непрямі в рамках гармонізації фіскальних відносин можна оцінювати з точки зору їхнього впливу на держави-учасниці.

Незважаючи на те що прямі податки і цільові збори прямого впливу на податкові надходження в державах-учасниках не чинять, можна розглядати їхній вплив із точки зору створення умов для посилення інвестиційної привабливості економік цих держав. Так, різний рівень податкового навантаження веде до створення асиметричних умов для інвесторів, що стимулює їх шукати найбільш сприятливі варіанти вкладень.

Робота з гармонізації прямих податків ведеться, як правило, за такими напрямками:

- формування раціональних, ефективних фіскальних систем, функціонування яких орієнтоване на зниження податкового навантаження на виробників, стимулювання інвестицій;

- модифікація системи пільг шляхом зниження їхньої кількості;

- уведення спрощених варіантів оподаткування малого підприємства;

- реформування системи фіскального адміністрування.

Аналіз практики гармонізації фіскальних систем на прикладі країн – учасниць Євразійського співтовариства дає можливість виділити загальні проблеми, що виникають на першому етапі процесу об'єднання принципів оподаткування. Основними з них є: нерівномірний розподіл податкового тягаря, різне співвідношення розподілу податків за рівнями податкової системи, застосування надмірної кількості неефективних податкових пільг. На усунення цих недоліків була спрямована робота в рамках створення ефективного механізму оподаткування в системі міждержавної взаємодії. Робота була зосереджена на наступних пріоритетних напрямках:

- гармонізація непрямого оподаткування;

- скасування прямих неринкових податків, зменшення їхньої кількості, скорочення численних податкових пільг із метою більш рівномірного розподілу податкового тягаря по групах платників, створення рівних умов для залучення інвестицій в економіку держав-учасниць;

- гармонізація окремих елементів прямих податків із метою виключення втрат бюджетів та ухилення від оподаткування окремих категорій платників податків при дії договорів про уникнення подвійного оподаткування;

- розробка єдиних принципів майнового оподаткування;

- уніфікація методик оподаткування представництв і філій іноземних господарюючих суб'єктів, що впливають на міжнародні торговельні відносини.

Процес гармонізації фіскальних відносин у рамках інтеграції процесів фіскального адміністрування передбачає необхідність:

- розробки єдиних принципів фіскального адміністрування;

- визначення особливих форм і методів фіскального контролю в кожній державі;

- розгляду питань уніфікації порушень фіскального законодавства;

- затвердження мінімальних і максимальних розмірів штрафних санкцій за однакові порушення.

Аналіз досвіду різних держав у сфері фіскального адміністрування показав ефективність форм і методів контролю, що надали можливість позитивного впливу на фіскальну систему кожної держави, яка бере участь у процесі гармонізації принципів і методів фіскального адміністрування.

Основною метою в процесі інтеграції, на думку В.А. Арсенєвої [4], є забезпечення визначеності та

ефективності принципів оподаткування. Тому в рамках гармонізації фіскальних систем логічним є виділення в якості пріоритетних принципів: економічної ефективності, гнучкості, справедливості, контрольованості процесу оподаткування.

Висновки. Практика зарубіжних держав показує, що при проведенні державної фіскальної політики в напрямку гармонізації фіскальних відносин досить складно послідовно реалізувати всі названі принципи. Це пояснюється вимогою необхідності одночасного збігу багатьох економічних умов для ефективної реалізації деяких принципів у рамках гармонізації національних фіскальних систем.

Застосування узгодженої системи принципів оподаткування в рамках інтеграції представляє певний компроміс. У межах однієї фіскальної системи окремої держави застосування принципів оподаткування виражається в тому, що кожен податок реалізує свою сукупність принципів. Поєднання податків у рамках фіскальної системи дозволяє функціонувати всій системі принципів оподаткування. За аналогічною схемою повинна будуватися і модель уніфікованої фіскальної системи.

Залежно від цілей гармонізації має бути сформована сукупність пріоритетних принципів побудови ефективної системи оподаткування на основі тих податків, що вже використовуються в національній фіскальній системі. При цьому всі напрями реформування повинні працювати на формування умов, функціонування яких націлене на реалізацію закладених принципів у повному обсязі.

Процес гармонізації принципів оподаткування не повинен чинити негативного впливу як на розвиток світової економіки в цілому, так і на функціонування економік окремих держав. Вплив фіскальних чинників на прийняття рішень у світовій економіці повинен бути мінімальним. Це означає, що при побудові ефективної системи оподаткування в рамках міждержавної інтеграції не повинні створюватися умови ані для захоплення, ані для утиску окремих видів діяльності за допомогою різних фіскальних інструментів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Современный экономический словарь / Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лозовский, Е.Б. Стародубцева [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://economy.polbu.ru>.
2. Арсеньева В.А. Теория и методология налогового администрирования на уровне межгосударственного взаимодействия : дис. ... д. э. н. / В.А. Арсеньева. – Орел, 2012.
3. Митчелл Д. Конкуренция налоговых законодательств и налоговой реформы: налоговая политика должна способствовать экономическому росту / Д. Митчелл // Доклад на международной конференции «Либеральная программа для нового века: глобальный взгляд» ; Институт Катона США (CatoInstitute), Леонтьевский центр (Москва, Санкт-Петербург, 8–12 апреля 2004 г.).
4. Арсеньева В.А., Буханова Е.А. Управление налоговыми отношениями в рамках гармонизации процессов налогового администрирования / В.А. Арсеньева, Е.А. Буханова // Наука и образование: хозяйство и экономика; предпринимательство; право и управление. – 2014. – № 12.